

ОСОБЛИВОСТІ ЛОМБАРДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Т.М. Завора, кандидат економічних наук.
В.О. Ільченко.

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

© Завора Т.М., 2017.

© Ільченко В.О., 2017.

Стаття отримана редакцією 14.12.2017 р.

Вступ. Ефективна кредитна система держави є важливою складовою її фінансової системи, що забезпечує вітчизняне господарство фінансовими ресурсами. Саме через кредитні установи, які функціонують на фінансовому ринку, відбувається розподіл тимчасово акумульованих коштів суб'єктів господарювання в галузі та сектори економіки. Кризові явища в економіці України зумовили недоступність банківських кредитів для більшості населення України. За таких умов відбулася активізація діяльності небанківських фінансово-кредитних установ: зростання загальної їхньої кількості та відповідно обсягу послуг, що пропонуються ними. Актуальною та важливою для розвитку кредитного ринку в Україні є діяльність ломбардів, адже такі мобільні й гнучкі за своєю природою установи можуть задовольнити виняткові вимоги та потреби споживачів і своїх клієнтів у терміновому кредитуванні.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Дослідження практичних та теоретичних особливостей діяльності ломбардних установ не можна вважати поширеними, це достатньо вузька тематика. Вивченням цієї проблематики займалися Н.М. Внукова [1], В.О. Онищенко та Т.М. Завора [11], М.М. Голик [12]. У їхніх наукових працях викладено загальні питання й проблеми діяльності ломбардних установ в Україні. Проте з плином часу вимальовуються нові особливості діяльності ломбардів та з'являються нові проблеми в ній. Тому до такої тематики необхідно постійно звертатися і досліджувати тенденції, що в ній виникають.

Метою статті є аналіз ломбардної діяльності, її особливостей, недоліків та переваг ломбардного кредитування, стану ринку ломбардних послуг і окреслення проблем у ломбардній діяльності в Україні.

Основний матеріал і результати. В Україні все більшого масштабу набуває діяльність ломбардів. Очевидно, можна говорити про зворотну залежність: чим гіршим є соціально-економічне становище у країні, тим активнішою є діяльність ломбардів.

У сучасних умовах ломбарди є найбільш консервативними і стабільними фінансовими інститутами для фізичних осіб, адже вони виконують функцію соціально-економічних стабілізаторів в умовах будь-яких (переважно негативних) економічних змін.

За даними Всеукраїнської асоціації ломбардів, ломбардні послуги кваліфікуються як фінансові послуги, що надаються фізичним особам у формі позичення коштів ломбардною установою під заставу товарів або валютних цінностей [10].

Основним видом діяльності ломбардів як учасників ринку фінансових послуг є надання миттєвих, короткострокових і невеликих за розміром фінансових кредитів на власний ризик під заставу. Надаючи короткострокові готівкові кредити, ломбарди тим самим задовольняють нагальні потреби населення в грошах на певний термін, сприяючи підвищенню платоспроможності позикоодержувачів [2]. Ломбардні позички видаються готівкою та без цільового призначення, обов'язкового для кредитних відносин, і належать до розряду короткострокових позичок (видаються на термін до трьох місяців, а винятково – до шести місяців).

Діяльність ломбардів відбувається винятково за рахунок коштів їхніх власників без залучення позикового капіталу, що забезпечує фінансову стійкість та фінансову рівновагу ломбардів на ринку фінансових послуг.

У Положенні про порядок надання фінансових послуг ломбардами їх визначено як фінансові установи, винятковим видом діяльності якої є надання на власний ризик фінансових кредитів фізичним особам за рахунок власних чи залучених коштів, під заставу майна на визначений строк під процент та надання ломбардом супутніх послуг [3]. До супутніх послуг ломбарду належать оцінювання заставленого майна відповідно до чинного законодавства та/або умов договору, надання посередницьких послуг зі страхування предмета застави на підставі агентського договору зі

страховою компанією, реалізація заставленого майна відповідно до чинного законодавства та/або умов договору [4].

Ломбарди в Україні набули статусу фінансової установи після прийняття 2001 р. Закону України №2664-III «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [4]. Створення та діяльність ломбардів регулюють: Цивільний кодекс України [6], Господарський кодекс України [7], закони України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [4], «Про заставу» [8] тощо й видані відповідно до Законів України нормативно-правові акти. Діяльність ломбардів щодо надання фінансових послуг (кредитів, позик) контролює Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг).

У першому читанні 2008 року прийнятий Закон України «Про ломбарди і ломбардну діяльність» [5], але станом на 01.11.2017 цей Закон Верховною Радою України остаточно не ухвалений. Недостатня правова визначеність окремих правових норм негативно впливає на ломбардну діяльність в Україні.

Особливістю ломбардних операцій є кредитне посередництво, тобто залучення кредиту, з одного боку, і надання кредиту, з іншого, з метою отримання прибутку, що складається з різниці в розмірі відсотка.

Ломбардна операція складається з двох взаємозалежних частин:

безпосередньо кредитна операція: надання кредитором грошової позики позичальнику на умовах строковості, платності та повернення;

забезпечення зобов'язань позичальника. Засобом забезпечення зобов'язань позичальника кредитором виступає тверда застава майна позичальника (третьої особи).

Відповідно до Закону України «Про заставу» необхідне укладання договору застави у письмовій формі (в деяких випадках – у нотаріальній формі) між заставником (позичальником) і застапоутримувачем (кредитором) [8]. Тобто договір про заставу є похідним від кредитного договору, тому що сама застава має похідний характер від забезпеченого нею зобов'язання та є залежною від нього.

Ломбарди – помітні учасники ринку фінансових послуг в Україні, їм належить значний його сегмент, хоча кількість ломбардів за останній рік зменшилася (станом на 31.03.2017 у Національному реєстрі фінансових установ є інформація про 458 ломбардів, що на 20 установ (або на 4,2%) менше порівняно з 31.03.2016 (478 ломбардів) [9]). Більш того, ломбарди можуть і вже активно конкурують з банками у сфері споживчого кредитування.

Зменшення кількості ломбардів у 2017 р. порівняно з 2016 р. супроводжувалося зростанням загального обсягу ломбардного кредитування. Так, сума наданих фінансових кредитів під заставу у 2017 р. порівняно з 2016 р. збільшилася на 10,2% (4064,70 млн грн). Так само збільшилася на 14,1% сума повернутих фінансових кредитів (3968,80 млн грн) (рис. 1.) [9]. Середній розмір кредитів, наданих ломбардами фізичним особам, у I кварталі 2017 р. становив 1378,6 грн.

Рис. 1. Динаміка обсягу наданих і погашених фінансових кредитів під заставу в Україні у 2015 – 2017 рр.

У цілому, обсяг наданих ломбардами кредитів майже відповідає обсягу повернутих позичальниками кредитів. Це свідчить про досить високу оборотність коштів ломбардів, що пов'язано з незначним терміном надання кредитів. Нетривалий період, на який беруть кредити в ломбардах, пояснюється високою річною процентною ставкою за ними.

Кількість наданих фінансових кредитів під заставу у 2017 р. збільшилася порівняно з 2016 р. на 5,5% (рис. 2), а кількість договорів, погашених у 2017 р. за рахунок майна, наданого в заставу, збільшилася на 21,5%, що пояснюється погіршенням платоспроможності населення в Україні.

За результатами аналізу стану ринку фінансових послуг виявлено зростання розміру середньозваженої річної процентної ставки за фінансовими кредитами ломбардів у 2017 р. (183,0 %)

порівняно з 2016 р. (179,0%). Водночас у жодному ломбарді не запропонують позику під таку ставку, оскільки вартість кредиту обчислюється відсотками за кожний день користування. Розмір їх становить від 0,1 до 1% від суми кредиту на день, що еквівалентно реальним ставкам у 36 – 365% річних (за повернуті суми кредиту наприкінці строку).

Рис. 2. Динаміка кількості договорів про фінансові кредити ломбардів в Україні за 2015-2017 рр.

Таким чином, останнім часом спостерігається зростання наданих ломбардами фінансових кредитів, що, з одного боку, свідчить про погіршення соціально-економічного становища в країні, а з іншого – про прихильність населення до цього сегмента ринку фінансових послуг (швидкість отримання кредиту порівняно з банками, простота та доступність кредитів для фізичних осіб).

За результатами аналізу особливостей діяльності ломбардів, з використанням даних щодо тенденцій розвитку ринку фінансових послуг і SWOT-аналізу виокремлено сильні та слабкі сторони ломбардного кредитування, можливості й загрози ломбардній діяльності (табл.1.)

Таблиця 1

SWOT-аналіз ломбардної діяльності

Сильні сторони	Слабкі сторони
Швидкість надання позики Надання кредитів споживачам з низьким рівнем доходів, які не мають можливості використовувати банківські кредити Гнучкі строки надання кредитів (від одного до шести місяців) Право клієнта виплатити борг достроково (за період фактичного використання кредиту) Можливість зменшення суми заборгованості шляхом її часткового погашення Можливість продовження договору позики Зменшення соціальної напруги в суспільстві при затримці заробітної плати, тимчасових фінансових проблемах, пов'язаних із кризою	Висока відсоткова ставка за позику (0,3 – 2% на день) Низька оцінка вартості закладеного майна Складність перевірки законності походження предмета застави Обмеженість зобов'язань позичальника перед кредитором Відсутність вимоги підтвердження платоспроможності клієнта
Можливості	Загрози
Підвищення попиту на ломбардні послуги через зменшення доступності кредитів банків та кредитних спілок (особливо під час економічної нестабільності в країні) Розширення різноманіття майна, що підлягає заставі.	Загроза невикupu предмета застави власником Відсутність спеціального нормативного (законодавчого) регулювання ломбардної діяльності Імовірність помилок при оцінюванні предмета застави (заниження вартості) Залежність доходів від коливань цін на золото та ювелірні вироби.

Результати SWOT-аналізу ломбардної діяльності показали наявність значних переваг користувачів ломбардного кредитування (мінімальний термін здійснення процедури кредитування, відсутність потреби підтвердження платоспроможності позичальника, мінімальний перелік необхідних документів позичальника, оцінювання застави при зверненні клієнта).

Але ці переваги для споживачів ломбардних послуг одночасно супроводжуються і явними недоліками (висока вартість кредитних коштів, вартість заставного майна значно менша за середньоринкову, короткостроковість ломбардних кредитів – отримати позику на термін більше шести місяців неможливо).

Проведений SWOT-аналіз ломбардної діяльності також показав переваги та обмеження цього виду діяльності. До перших належать:

лояльніше регулювання з боку держави (оскільки клієнтами ломбардів є винятково фізичні особи, а суб'єкти господарювання до кола клієнтів ломбардів не входять);
незначна величина статутного капіталу ломбарду (30000 євро) [3];
можливість надання супутніх послуг, що збільшує дохід ломбарду;
незначні витрати на забезпечення діяльності ломбарду та його відділень.

Разом із цим ломбарди стикаються і з низкою проблем:

асоціація у людей ломбардів з бідністю та вкрай скрутним фінансовим становищем;
відсутність кваліфікованих кадрів у сфері надання ломбардних послуг і оцінювання заставного майна;

невисокий імідж ломбардів, що заважає приходу до них кваліфікованих кадрів;

залежність доходу ломбарду від правильності оцінок заставного майна та цінових змін на ринку дорогоцінних металів і каменів.

Незважаючи на позитивні тенденції в діяльності ломбардів, у сучасних умовах у ній існує низка проблем, що потребують розв'язання для зміцнення позицій ломбардів на ринку фінансових послуг. До найсуттєвіших проблем ломбардної діяльності в Україні слід віднести:

недосконалість нормативно-правової бази у сфері регулювання ломбардної діяльності (відсутність Закону України «Про ломбарди і ломбардну діяльність»);

обмеженість відкритості та розкриття інформації щодо вартості кредиту й супутніх послуг (наприклад, оцінювання та реалізація майна відповідно до умов договору);

низька довіра населення ломбардних установ, що пов'язано з непрозорістю діяльності значної частки ломбардів (одноосібна зміна процентної ставки за користування запозиченими в ломбарду коштами після підписання договору);

недосконалість системи страхування заставленого майна (наприклад, відсутність обов'язкової вимоги щодо страхування заставленого майна збільшує ризик його безповоротної втрати);

відсутність захисту клієнтів ломбардів та нормативного регулювання цього питання.

Проте популярність послуг ломбардів серед споживачів позики є значною. Тому названі проблеми потребують розв'язання.

Першочерговим кроком до розвитку ринку ломбардних послуг є прийняття Закону України «Про ломбарди та ломбардну діяльність» (з корективами прийнятого у першому читанні Закону відповідно до сучасних умов).

Підвищення довіри населення можна досягти шляхом збільшення прозорості діяльності ломбардів, використання Міжнародних стандартів фінансової звітності та Міжнародних стандартів аудиту. Важливим кроком за цим напрямом є залучення кваліфікаційних кадрів з питань ломбардної діяльності. Розв'язання цієї проблеми можливе за допомогою як державної підтримки, тобто створення відповідних освітніх напрямів підготовки, так і проведення навчальних програм на базі ломбардних установ.

Висновки. Складне соціально-економічне становище в Україні, недоступність населенню кредитів банків послугували передумовою активного використання ломбардних кредитів на ринку фінансових послуг. Перевагами ломбардного кредиту є доступність, швидкість отримання та відносно гнучкі відсотки за користування позикою. Водночас у ломбардній діяльності існує низка проблем як для позичальника, так і власника ломбардної установи, що потребує комплексного підходу до їхнього розв'язання для розвитку цього сектора кредитного ринку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Внукова Н. М. Фінансові аспекти ломбардної діяльності: [монографія] / Н. М. Внукова. – Харків : ТО Ексклюзив, 2013. – 150 с.
2. Булій Н. О. Особливості ломбардної діяльності на ринку фінансових послуг України [Електронний ресурс] / Н. О. Булій. – Режим доступу : <http://libfor.com/index.php?newsid=1371>.

3. Про порядок надання фінансових послуг ломбардами : положення: [затв. Держфінпослуг від 26.04.2005 № 3981; станом на 18.01.2013] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
4. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 № 2664-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2664-14/page>.
5. Про ломбарди та ломбардну діяльність: Закон України (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ualombard.com.ua/forum/showthread.php?p=34>.
6. Цивільний кодекс України: Закон України № 435-IV від 16.01.2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
7. Господарський кодекс України : Закон України № 436-IV від 16.01.2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
8. Про заставу: Закон України від 02.10.1992 № 2654-XII III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>.
9. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>.
10. Всеукраїнська асоціація ломбардів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lombard.org.ua/cgi-bin/myAccount/myAccount.cgi?actio>.
11. Онищенко В. О. Ринок фінансових послуг : [навч. посіб.] / В. О. Онищенко, Т. М. Завора. – Полтава : ПолтНТУ, 2017. – 409 с.
12. Голик М. М. Організаційно-практичні аспекти діяльності ломбардів на ринку фінансових послуг України / М. М. Голик // Гроші. Фінанси. Кредит. – 2015. – Вип. 3 (59). – С.137-145.
13. Гаврилова Н. В. Оцінка діяльності ломбардних установ в Україні / Н. В. Гаврилова, Д.С. Ричкова // Наукові записки. – 2016. – Вип.12. Ч.1. – С.96 – 101.
14. Ломбардний бізнес та його проблеми в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.u-fin.com.ua/analit_mat/gkr/033.htm.

REFERENSES:

1. Vnukova N. M. Finansovi aspekty lombardnoi diial'nosti: monohrafiia / N. M. Vnukova. – Kharkiv : TO Ekskliuzyv, 2013. – 150 s.
2. Bulij N. O. Osoblyvosti lombardnoi diial'nosti na rynku finansovykh posluh Ukrainy [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://libfor.com/index.php?newsid=1371>.
3. Pro poriadok nadannia finansovykh posluh lombardamy : polozhennia: [zatv. Derzhfinposluh vid 26.04.2005 № 3981; stanom na 18.01.2013] [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua>
4. Pro finansovi posluhy ta derzhavne rehuliuвання rynkiv finansovykh posluh: Zakon Ukrainy vid 12.07.2001 № 2664-III [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2664/>
5. Pro lombardy ta lombardnu diial'nist': Zakon Ukrainy (proekt) [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.ualombard.com.ua/forum/showthread.php?p=34>.
6. Tsyvil'nyj kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy № 435-IV vid 16.01.2003 [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
7. Hospodars'kyj kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy № 436-IV vid 16.01.2003 [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
8. Pro zastavu: Zakon Ukrainy vid 02.10.1992 № 2654-XII III [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>.
9. Ofitsijnyj sajт Natsional'noi komisii, scho zdijsniuє derzhavne rehuliuвання u sferi rynkiv finansovykh posluh [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.dfp.gov.ua>.
10. Vseukrains'ka asotsiatsiia lombardiv [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://lombard.org.ua/cgi-bin/myAccount/myAccount.cgi>.
11. Onyschenko V.O. Rynok finansovykh posluh: navchal'nyj posibnyk/ V.O. Onyschenko, T.M. Zavora. – Poltava : PoltNTU, 2017. – 409 s.
12. Holyk M.M. Orhanizatsijno-praktychni aspekty diial'nosti lombardiv na rynku finansovykh posluh Ukrainy/ M.M. Holyk// Hroshi. Finansy. Kredyt. – 2015. – Vyp. 3 (59). – S.137-145.
13. Havrylova N.V. Otsinka diial'nosti lombardnykh ustanov v Ukraini/ N.V. Havrylova, D.S. Rychkova / Naukovi zapysky. – 2016. – Vyp.12 chast.1. – S.96 – 101.
14. Lombardnyj biznes ta joho problemy v Ukraini [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.u-fin.com.ua/analit_mat/gkr/033.htm.

УДК 336.4

JEL E44

Zavora Taina, Ph.D. in Economics, Associate professor at Department of finance and banking. **Ichenko Viktoria**, Master's Degree Student. Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University. **Lombard business features in Ukraine.**

The basis of lombard activity in the financial market is revealed. The main activity of the pawnshops as participants in the financial services market is the provision of instant, short-term and small-scale financial loans at their own collateral risk.

The analysis of pawnshop market services current state in Ukraine is carried out. The tendency to reduce the number of pawn shops has been revealed. At the same time, the overall volume of lombard lending in the financial services market is characterized by growth dynamics. It is revealed that the crisis phenomena in the banking services market help to activate the Lombard institutions activity.

By SWOT analysis method the strengths and weaknesses of pawnshops lending and pawnshops activity possibilities and threats in the financial services market was analyzed.

The shortcomings and advantages of pawnshops activity for the pawnshops borrower and owners were revealed and analyzed. The advantages of lombard lending are availability, receipt speed and relatively flexible interest rates for loan using. The negative factors of the pawnshops activity include population distrust to financial services, dependence on precious metals price changes and skilled personnel lack of this field.

The ways of pawnbrokers functioning improving in the national financial market are proposed. In order to effectively develop pawnshops lending in Ukraine, the necessity of pawnshops activity state regulation optimizing was substantiated.

Key words: pawnshops, pawnshop services, pawnshop loan, financial services market, financial service.

УДК 336.4

JEL E44

Завора Таїна Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент. **Ільченко Вікторія Олександрівна**, магістр. Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка. **Особливості ломбардної діяльності в Україні.** Розкрито основи ломбардної діяльності на ринку фінансових послуг. Виконано аналіз сучасного стану ринку ломбардних послуг в Україні. Виявлено недоліки та переваги діяльності ломбардів. Запропоновано шляхи вдосконалення функціонування ломбардних установ на ринку фінансових послуг.

Ключові слова: ломбарди, ломбардні установи, ломбардні послуги, ломбардний кредит, ринок фінансових послуг, фінансова послуга.

УДК 336.4

JEL E44

Завора Таїна Николаевна, кандидат экономических наук, доцент. **Ильченко Виктория Александровна**, магистр. Полтавский национальный технический университет имени Юрия Кондратюка. **Особенности ломбардной деятельности в Украине.** Раскрыты основы ломбардной деятельности на рынке финансовых услуг. Проведен анализ состояния рынка ломбардных услуг в Украине. Обнаружены недостатки и преимущества деятельности ломбардов. Предложены пути совершенствования функционирования ломбардных учреждений на рынке финансовых услуг.

Ключевые слова: ломбарды, ломбардные учреждения, ломбардные услуги, ломбардный кредит, рынок финансовых услуг, финансовая услуга.